

Temanotat

Tsjetsjenia: Kvinner i Tsjetsjenia

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Tsjetsjenia: Kvinner i Tsjetsjenia**

SUMMARY

The influence of adat and also partly the islamization in Chechnya during the regime of President Ramzan Kadyrov seems to have changed the situation for Chechen women to a more difficult one. The two Chechen wars have also influenced the family-pattern and made women more vulnerable. Very few women seek protection from the authorities after being victims of violence. In the rare cases where women do seek assistance from the authorities, they do not seem to get the protection they need.

SAMMENDRAG

Praktiseringen av adat og islam i Tsjetsjenia under president Ramzan Kadyrovs styre synes å ha gjort tsjetsjenske kvinners situasjon vanskeligere. Krigene i Tsjetsjenia har også påvirket familiestrukturene og gjort kvinners situasjon mer sårbar. Svært få kvinner oppsøker myndighetene når de utsettes for overgrep, og i de få tilfellene der det skjer får ikke kvinnene den beskyttelsen de trenger.

INNHold

1. Innledning	5
2. Kort om russisk lov, adat og sharialovgivning	5
2.1 Forholdet mellom russisk lov, islam og tradisjonelle verdier	6
3. Islamisering og styrking av tradisjonelle verdier	7
3.1 President Kadyrovs dydskampanje.....	7
3.2 Utdannelse og jobb.....	8
3.3 Klesdrakt	8
3.4 Fysiske overgrep.....	11
3.4.1 <i>Drap/æresdrap</i>	11
3.4.2 <i>Paintballangrep</i>	12
4. Enslige kvinners posisjon i samfunnet	13
5. Vold i hjemmet og mulighet for bistand	14
6. Voldtekt	16
7. Giftermål og skilsmisse	17
7.1 Aldersgrense.....	17
7.2 Registrert ekteskap	17
7.3 Muslimsk ekteskap	18
7.4 Bruderov	19
7.5 Anmeldelse av bruderov.....	20
7.6 Tvangsekteskap	20
7.7 Polygami.....	21
7.8 Skilsmisse	21
8. Barnefordeling etter skilsmisse og død	22
8.1 Barnehjem	24
9. Referanser	25
9.1 Skriftlige kilder.....	25
9.2 Muntlige kilder	27

1. INNLEDNING

Notatet gir en redegjørelse for kvinners situasjon i Tsjetsjenia og de endringene som har skjedd for den kvinnelige delen av befolkningen etter at Ramzan Kadyrov ble president i 2007. Det er gjengs oppfatning at kvinners situasjon i Tsjetsjenia har endret seg i negativ retning. Notatet forsøker å beskrive kvinners situasjon i dag og hvordan endringene gir seg utslag.

Notatet gir først en kort redegjørelse for de rettsanordningene som er i bruk i Tsjetsjenia og ser videre på hvordan president Kadyrovs styrking av nasjonale verdier gjennom adat og delvis gjennom islam har påvirket kvinners situasjon. Notatet tar for seg kvinners mulighet til å få beskyttelse fra myndighetene ved overgrep og hvorvidt kvinnerrelaterte saker får gjennomslag i rettsapparatet. Videre beskriver notatet regler for giftermål og skilsmisse.

Notatet baserer seg på skriftlige kilder fra blant annet menneskerettighetsorganisasjoner og nyhetsbaser. Mye av informasjonen er også innhentet på flere informasjonsinnhentingsreiser til Nord-Kaukasus og Moskva, siste reise var i oktober/november 2012.

Notatet tar for seg forholdene i Tsjetsjenia, men mange av de forholdene som beskrives er også gjeldende for Ingusjetia. Dette gjelder særlig kapitlet om kvinners mulighet til å få beskyttelse, og også kapitlene om giftermål og barnefordeling.

Notatet er en oppdatering av Landinfos notatet "Kvinner i dagens Tsjetsjenia" av 17. juli 2012.

2. KORT OM RUSSISK LOV, ADAT OG SHARIALOVGIVNING

Russisk føderal lov gjelder i hele den russiske føderasjonen, også i Tsjetsjenia. I tillegg til russisk føderal lov spiller både adat og sharia en viktig rolle i Tsjetsjenia. President Ramzan Kadyrov legger vekt på viktigheten av å respektere russisk lov, samtidig som han henviser til betydningen av islam og til tsjetsjensk tradisjon (Kaliszewska 2010).

Adat er en type sedvanerett, detaljerte leveregler for sosiale vaner og skikker. Adat spiller en sentral rolle i tsjetsjenernes levemåte. Adat er stort sett felles for alle tsjetsjenere, uavhengig av klantilhørighet. Adat finnes for nær sagt enhver sosial sammenheng i Tsjetsjenia og regulerer forholdet mellom mennesker. Gjennom århundrer har disse hverdagsreglene blitt overført fra generasjon til generasjon (Landinfo 2008). Adat har oppstått i Tsjetsjenia i fraværet av en statlig makt i form av et lovverk. Av ulike grunner fikk heller ikke religion et solid fotfeste i Tsjetsjenia. Adat har derfor vært benyttet som et rammeverk for gjensidige relasjoner innad i samfunnet (Souleimanov 2003).

Den islamske sharialovgivning har imidlertid også hatt betydning i det tsjetsjenske samfunnet. Majoriteten av tsjetsjenerne er sunnimuslimer og tilhører sufiretningen innenfor sunniislam. Sufiretningen¹ inneholder blant annet elementer av mystisisme.

2.1 FORHOLDET MELLOM RUSSISK LOV, ISLAM OG TRADISJONELLE VERDIER

Formelt sett har de russiske føderale lovene forrang foran adat og sharia, men i realiteten er både adat og sharia vel så viktig som russisk lovverk i Tsjetsjenia. Kaliszewska (2010, s. 77) peker på at den tsjetsjenske republikken i realiteten befinner seg utenfor russisk rettsorden, selv om den teoretisk befinner seg innenfor. Det kan tyde på at både sharia og adat brukes om hverandre og at det er ulike syn på hvorvidt det er sharia eller adat som har størst innflytelse i samfunnet.

Kaliszewska (2010, s. 90) trekker imidlertid også frem hvordan mange års sovjetstyre har påvirket samfunnet, og viser til at denne innflytelsen fortsatt er sentral i forholdet mellom kvinne og mann, også 20 år etter Sovjetunionens fall. Ifølge flere kilder (NGO i Groznyj, møte juni 2009; Internasjonal humanitær organisasjon, møte i Groznyj november 2011) har rettssystemet og rettsstaten i Tsjetsjenia imidlertid reversert etter Sovjetunionens fall. Under Sovjetunionen hadde tsjetsjenske kvinner beskyttelse gjennom russisk lovverk. Denne beskyttelsen har gradvis blitt borte etter at adat og sharia, som ble aktivt undertrykket i sovjettiden, har øket sin innflytelse. En NGO (a) i Moskva som driver arbeid i Tsjetsjenia innenfor helse og familieforhold, opplyste at det tsjetsjenske samfunnet har blitt mer tradisjonelt under Kadyrov. Organisasjonen viste til at Tsjetsjenia forsøker å finne sin egen identitet (møte i Moskva, oktober 2012).

Mange kilder har uttalt at kvinnene i Tsjetsjenia har mistet den friheten de tidligere hadde. Svetlana Ganushkina fra Civic Assistance (møte i Moskva, oktober 2012) uttalte at Tsjetsjenia, ifølge myndighetene, går tilbake til tradisjonene. Ganushkina mente imidlertid at tradisjonene for å behandle kvinner slik man gjør i Tsjetsjenia i dag aldri har eksistert. En representant for en internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz opplyste til Landinfo i 2009 at Kadyrov lager sine egne regler og regulerer det tsjetsjenske samfunnet ved å innføre tradisjonelle islamske verdier som ikke har vært praktisert i Tsjetsjenia på svært mange år. Disse verdiene har stor innvirkning på kvinners situasjon.

Flere kilder (internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz, juni 2009; internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, møte juni 2009) opplyste at det har blitt "middelalderstilstander" i Tsjetsjenia. Det er både unaturlig og fremmed for unge tsjetsjenske kvinner å forholde seg til den islamiseringen som har skjedd, ifølge disse representantene. Kildene viste til at tsjetsjenske kvinner på mange måter pleide å være som europeiske kvinner. Kildene mente at religionen har satt kvinner tilbake og gjort dem underlegne menn og at dette er noe som har skjedd de siste årene.

Det synes noe uklart hvorvidt det er islam eller kun lokale tradisjoner som har blitt styrket under president Ramzan Kadyrovs styre. Mye tyder på at det kan være begge deler og ulike kilder vektlegger ulikt betydningen av sharia vs. lokale tradisjoner.

---

¹ Sufiretningen står i motsetning til de tsjetsjenske opprørernes praktisering av islam. De fleste opprørerne representerer salafiretningen innenfor sunniislam. Salafisme betegner en ortodoks og fundamentalistisk sunnimuslimsk retning. Salafistene ønsker å praktisere islam slik den var på Mohammeds tid (Wikipedia 2013).

Lynn Berry (2009) skriver at Ramzan Kadyrov skaper et enevelde der russisk lov ikke lenger gjelder. Berry hevder at Kadyrov driver en kampanje for å innføre islamistiske verdier og styrke de tradisjonelle normene i et muslimsk Tsjetsjenia. Den finsksvenske forfatteren og journalisten Anna-Lena Laurén skriver at myndighetene bruker islam for aktivt å kunne undertrykke kvinner. Hun ser imidlertid ikke noen dyptgående islamisering av Tsjetsjenia. Tvert imot mener hun at endringene for kvinnene er Ramzan Kadyrovs måte å bygge opp en nasjonal identitet på (Laurén 2009, s. 44).

Når det gjelder forholdet mellom adat og sharia, skriver Aleksandr Khalmukhamedov (2000):

Chechen society is patriarchal and traditional; the norms of the common law (Adat) coexist with the adopted Islamic norms of the Shariah. Together they form the backbone of society.

Det er ifølge en NGO i Groznyj (møte, juni 2009) ikke entydig hva som har størst betydning i det tsjetsjenske samfunn av sharia og adat. Organisasjonen opplyste imidlertid at russisk lov er det eneste som kan beskytte kvinner. En velinformert kilde i Nord-Kaukasus (e-post, juni 2010) mente at sharia har fått større og større innvirkning i Tsjetsjenia og at adat har måtte vike for sharia, men at særlig bryllupstradisjonene følger adat. Ifølge Mairbek Vachagaev legger Kadyrov utad vekt på betydningen av både sharia og adat, men skal i senere tid ha referert mer til sharia (Vachagaev, møte i Oslo, mars 2013). Journalisten Elena Milashina uttalte i et møte med Landinfo (Moskva, oktober 2012) at utviklingen av kvinners situasjon i Tsjetsjenia først og fremst er et resultat av et større fokus på tsjetsjenske tradisjoner.

Kaliszewska (2010) hevder at i familiesaker som ekteskap og skilsmisse spiller sharialovgivning en større rolle enn adat.

3. ISLAMISERING OG STYRKING AV TRADISJONELLE VERDIER

3.1 PRESIDENT KADYROVS DYDSKAMPANJE

Ramzan Kadyrov har siden 2006, fra før han ble president i 2007, drevet en såkalt dydskampanje i Tsjetsjenia. Kadyrovs første utspill i dydskampanjen skjedde mens han ennå var statsminister, da han offentlig uttalte at mobiltelefoner hadde en negativ effekt på kvinnelig moral. Mobiltelefoner kan brukes til å flirte og til å skaffe seg hemmelige avtaler (Human Rights Watch 2012). Kadyrovs kampanje har videre gått ut på at kvinner skal dekke seg til (Human Rights Watch 2011). Kadyrov har ved en rekke anledninger kommet med offentlige uttalelser hvor han har tatt til orde for at kvinner skal oppføre seg og kle seg sømmelig og holde seg til den tradisjonelle kvinnerollen. Ifølge flere kilder som har uttalt seg til Landinfo under informasjonshentingsreiser de siste årene, sist i oktober/november 2012, har Kadyrovs uttalelser bidratt til å sette kvinner tilbake hva gjelder selvstendighet og

posisjon i samfunnet, ikke minst pga. de holdningene Kadyrov overfører til andre menn i samfunnet.

3.2 UTDANNELSE OG JOBB

Det er et stort gap i utdannelsesnivået mellom den eldre og den yngre befolkningen i Nord-Kaukasus. Personer på 50–60 år som vokste opp under sovjettiden er jevnt over velutdannet og mange har reist mye i forbindelse med profesjon og jobb. Unge personer på 18–25 år, og spesielt kvinner, reiser derimot i dag sjelden ut av sitt område. Mange av dem har ikke fullført videregående skole. Få jenter fra distriktene eller tettstedene studerer på universitetet, ifølge Kaliszewska (2010). Kaliszewska viser til kvinner som har jobb som servitører, kasinoarbeider etc. blir regnet som ”tilgjengelige” (”available”). Disse kvinnene er heller ikke vel ansett som kandidater for ekteskap, bortsett fra å bli ektefelle nummer to. Ifølge Kaliszewska (2010, s.93-94) er det i dag mange kvinner som ikke har jobb. Dette står i kontrast til sovjettiden da kvinner jevnt over var i lønnet arbeid.

Ifølge Kaliszewska blir kvinner som vier sitt arbeid til hjemmet i dag høyt verdsatt.

Ifølge en NGO i Groznyj er det generell mangel på jobbmuligheter i hele Nord-Kaukasus. Kvinner med utdanning har vanskeligheter med å få jobb som svarer til utdannelsen. Noen svært få kvinner har høye posisjoner i arbeidslivet. Dette er kvinner som er spesielt ressurssterke (møte, juni 2009).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte i Nord-Kaukasus, juni 2009) viste til et eksempel som illustrerer hvordan kvinner i Tsjetsjenia ikke oppmuntres til utdanning. Et utdanningsstipend inkludert et studieopphold i England og Frankrike skulle gis til 60 studenter ved universitetet i Groznyj. Av de 60 kandidatene ble det kun trukket ut to kvinner. Ifølge kilden viser denne situasjonen noe nytt i Tsjetsjenia. Tidligere var det en helt annen likestilling mellom kjønnene.

En undersøkelse om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan viser likevel at kvinner utgjør majoriteten av hovedforsørgerne i hele området, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus. I urbane strøk i Tsjetsjenia synes det å være mer likhet mellom kjønnene når det gjelder inntektsbringende arbeid, mens det i rurale strøk er kvinnene som bringer inntekter til familien (e-post, februar 2009).

3.3 KLESDRAKT

Tsjetsjenere legger vekt på å kle seg pent og elegant (Laurén 2009, s. 35; Kaliszewska 2010 s. 92). Klær og smykker er bevis på sosial status i Kaukasus. Å gå med blankpussede sko er også viktig. Tsjetsjenske kvinner bruker skjørt, i forskjellige lengder, men sjelden miniskjørt. Det er svært sjelden å se en tsjetsjensk kvinne bruke bukser. I boken ”Den usynlige krigen” beskriver forfatteren Aage Storm Borchgrevink kvinnene i Groznyj som kvinner som går omkring i korte jakker og høyhælte støvletter og minner mer om ungdommer fra middelhavslandene enn tilslørte medsøstre fra arabiske land (Borchgrevink 2009, s. 102). Borchgrevink skriver fra et besøk i Groznyj i 2005, to år før Ramzan Kadyrov ble president.

Sømmelig klesdrakt for kvinner har vært en merkesak for president Kadyrov i hans anstrengelser for å styrke kvinnelig moral i Tsjetsjenia (Human Rights Watch 2011).

Høsten 2007 annonserte Kadyrov offentlig, også på fjernsyn, at alle kvinner som jobbet for statlige institusjoner måtte bære hodeplagg. Han la til at han ønsket en øyeblikkelig virkning av sitt ønske (Human Rights Watch 2011). Kadyrovs påbud² om klesdrakt blir hyppig nevnt når kilder skal gi eksempler på hvordan tsjetsjenske kvinners tilværelse har blitt endret etter at president Ramzan Kadyrov kom til makten. Det er ingen offisiell kleskode for kvinner i Tsjetsjenia, men Kadyrovs uttalelser har ført til at kleskoden gjennomføres av myndighetene ved lærestedene og i offentlige bygninger. I 2007 ble skoleuniform, inkludert hodeplagg for kvinnelige studenter, innført på tsjetsjenske skoler og universitet. De som forsøkte å unngå påbudet, ble nektet adgang til lærestedene. Dette til tross for at påbudet ikke var nedfelt på rettslig vis. Innen utgangen av 2007 brukte alle kvinner ansatt i offentlig etat hodeplagg på jobb. I 2008 og 2009 spredte hodeplaggbruken seg også gradvis til andre offentlige steder som kinoer og utendørsarenaer.

Caucasian Knot har skrevet om en russisk lærer og en student som måtte forlate undervisningsrommet på universitetet etter at en inspektør oppdaget at ikke alle de tilstedeværende brukte hodetørklær (Abubakarov 2007).

Laurén (2009, s. 44) skriver om kvinner uten hodeplagg som ifører seg skaut når de går inn i offentlige bygninger. Landinfo har gjennom opphold i Groznyj under tjenestereise i november 2011 ved selvsyn sett det samme.

Under ramadan i august/september 2010 var det en del kvinner som bevisst nektet å bære hodeplagg på offentlig sted. Disse ble utsatt for offentlig kritikk og etter hvert også fysiske angrep fra en gruppe menn i tradisjonell islamsk bekledning (korte, løse bukser og en løs skjorte uten krage) og fra yngre menn som sluttet seg til etter hvert. Kampanjen mot kvinnene varte en hel måned med før det hele roet seg ned (Human Rights Watch 2012).

Human Rights Watch (2012) har uttalt seg kritisk til innføringen av hodeplagg, uten å ta stilling til sharia eller tradisjoner. Human Right Watch ser bruken av hodeplagg som noe som ufrivillig påføres den kvinnelige delen av befolkningen og som innskrenker kvinners rettigheter.

Kaliszewska (2010, s. 93) peker på at Kadyrovs kleskode kan ses som en måte å bringe tsjetsjenske tradisjoner tilbake til Tsjetsjenia. Kaliszewska viser til tsjetsjensk tradisjon som har gått tapt som et resultat av de to tsjetsjenske krigene og at kvinner i Tsjetsjenia har blitt de første ofrene for "retur" til tsjetsjenske tradisjoner. Kaliszewska opplyser imidlertid at mange i Tsjetsjenia, inkludert kvinner, støtter Kadyrovs holdning og ser positive verdier hos ham og i hans handlinger.

Etter at Human Rights Watch ga ut rapporten "You dress according to their rules" i 2011, måtte Kadyrov annonsere på fjernsyn at det ikke var hijabtvang i Tsjetsjenia. Han oppfordret imidlertid samtidig kvinner til å holde på tsjetsjensk kultur og ba menn sørge for anstendig oppførsel hos sine koner, døtre og søstre (Human Rights Watch 2012).

---

² Påbudet er ikke skrevet ned i lovs form. Det er en uskreven regel (Human Rights Watch 2011).

Ifølge en velinformert kilde fra Nord-Kaukasus (e-post, april 2011) har mange kvinner tradisjonelt brukt et tynt hårbånd eller skjerf på hodet (kerchief). Større hodeplagg ble vanligvis kun brukt av eldre kvinner, mens unge, ugifte kvinner vanligvis gikk uten hodeplagg. Dette bekreftes av den finsksvenske forfatteren Anna-Lena Laurén som skriver at tsjetsjenske kvinners måte å kle seg på har endret seg. Hun viser til at mange tsjetsjenske kvinner inntil de siste årene faktisk har gått uten noen form for hodeplagg (Laurén 2009, s. 43).

Gjennom samtaler med tsjetsjenske kvinner i Tsjetsjenia (internasjonal humanitær organisasjon, Groznyj november 2011) synes det ikke som bruken av hodeplagg i seg selv oppfattes som problematisk. Det problematiske synes å ligge i at andre, dvs. president Kadyrov, skal bestemme at kvinner bør bære hodeplagg. Dette oppfattes som krenkende. Det synes også å være en holdningsforskjell mellom yngre og eldre kvinner. For kvinner som var unge under sovjettiden, synes det å bruke hodeplagg å være svært problematisk. Kvinnene føler seg tvunget til å gjøre noe de ikke finner naturlig. De yngre kvinnene derimot synes å ha en annen holdning, og flere ga uttrykk for at hodeplagg var en naturlig del av det å være et islamsk samfunn.

Human Rights Watch (2012) har intervjuet flere kvinner om bruken av hodeplagg og her går det fram at kvinnene generelt finner den påtvungne bruken av hodeplagg som svært krenkende.

Ramzanka er det nye ordet for hodeplagg som brukes av mange kvinner i Tsjetsjenia. Kilder Landinfo snakket med (internasjonal humanitær organisasjon, møte i Groznyj november 2011) opplyste at ordet ramzanka brukes for å blidgjøre presidenten. Skjerfet danderes som bokstaven P (som er den russiske bokstaven R og som her står for Ramzan). Ifølge en representant for en NGO (møte i Groznyj, november 2011) er det lettere for kvinner å få jobb hvis de bruker ramzanka. Ved å bruke ramzanka viser kvinner at de innordner seg, noe som gir dem fordeler.

Skjerfet som brukes av tsjetsjenske kvinner må ikke forveksles med den mer konservative salafihijaben som er mer tettsittende og dekker alt hår og også halsen. Kun noen få kvinner bruker salafihijab, men det er ikke særlig utbredt. Bruk av salafihijab kan vekke mistanke om at kvinnene tilhører salafiretningen innenfor sunniislam.³

Ifølge opplysninger Landinfo har blitt gjort kjent med, har mange kvinner i Tsjetsjenia den siste tiden begynt å kle seg i svart. Helsingforskomiteen, ved Inna Sangadzhievya (møte i Oslo, februar 2013), var på en reise til Tsjetsjenia i januar 2013 og kunne opplyse at mange kvinner nå var kledd i svart. Dette bekreftes av journalist Elena Milashina (2013) som skriver i en artikkel at på universitetet i Groznyj står det oppslag om at kvinner skal kle seg i svart. Landinfo har ingen videre opplysninger om hvor utbredt den svarte bekleddingen er.

---

³ Salafiretningen innenfor sunniislam ønsker en form for islam slik det ble praktisert på Mohammeds tid, uten påvirkning av eksterne elementer. Salafistene mener at sufiskolen innenfor sunniislam, som majoriteten av befolkningen bekjenner seg til, har skitnet til islam ved å bringe inn mystiske skikker. Tsjetsjenske opprørere bekjenner seg til salafiretningen (Akaev 2010).

3.4 FYSISKE OVERGREP

3.4.1 Drap/æresdrap⁴

Det å begå overgrep mot en kvinne er svært dårlig ansett i Tsjetsjenia. Kvinner blir sett på som ærbare og skal dermed ikke legges hånd på. Likevel foregår æresdrap i Tsjetsjenia. I en FN-rapport fra 2012 (Committee against Torture 2012) uttrykkes det bekymring over rapporteringer om vold mot kvinner i Nord-Kaukasus, inkludert drap og æresdrap.

Kvinnelige menneskerettighetsaktivister i Tsjetsjenia (som sitert i Human Rights Watch 2012) mener at antallet æresdrap i Tsjetsjenia har økt som følge av president Kadyrov dydskampanje. De viser til at de som utfører æresdrap forblir ustraffet og at myndighetene har en tendens til å applaudere at æresdrap skjer. Ingen myndighetspersoner har tatt til orde for at "tradisjonen" med æresdrap bør endres. Ikke engang ombudsmannen for menneskerettigheter har sagt noe om dette (Human Rights Watch 2012). En representant for en NGO i Groznyj (møte, november 2011) opplyste det samme overfor Landinfo, at ingen dømmes for æresdrap. En NGO (b) i Moskva opplyste at organisasjonen jobber med kvinnerelaterte problemstillinger i Nord-Kaukasus og de har vært involvert i flere saker der kvinner har blitt truet med æresdrap. Organisasjonen kunne imidlertid ikke beskytte kvinnene og jobber heller ikke lenger med denne typen saker (møte i Moskva, oktober 2012).

Som et eksempel på hvordan Ramzan Kadyrov er med på å støtte at æresdrap skjer, har flere av Landinfos kilder henvist til en hendelse som fant sted i november 2008. Den 26. november 2008 ble seks kvinner funnet skutt og drept utenfor Groznyj og tre dager senere ble en syvende kvinne funnet drept. President Kadyrov gikk først ut og fordømte drapene, men i mars 2009 proklamerte han at disse kvinnene hadde dårlig moral og at de rettmessig ble drept av sine mannlige slektninger. Videre uttalte han at kvinnene planla å reise utenlands og jobbe som prostituerte, men at slektningene deres avslørte planene og tok livet av dem. Kadyrov viste til familiens ære da han proklamerte at de rettmessig var blitt drept (Human Rights Watch, møte i Moskva juni 2009; NGO i Groznyj, møte juni 2009; Bakken 2009).

Ifølge Washington Times (Markosian 2012) har likene av dusinvis av unge tsjetsjenske kvinner blitt funnet dumpet i skogen eller forlatt i vegkanten i Groznyj og i nabolandsbyene. Washington Times konkretiserer ikke nærmere når disse likfunnene skal ha funnet sted. Landinfo har ikke funnet annen informasjon som underbygger at et så stort antall æresdrap har skjedd, men det gis generelt lite informasjon om æresdrap da dette er forhold som generelt holdes skjult. Washington

---

⁴ Professor i sosialantropologi Unni Wikan gir følgende definisjon av æresdrap: er form for organisert kriminalitet; det handler om henrettelse satt i system av ikke-statlige organisasjoner, familier, slekter, klaner, sekter, som opererer uti fra sine egne begreper om lov og rett (som sitert i Khazaleh 2008).

Human Rights Watch (som sitert i UD 2009, s. 2) definerer æresdrap på følgende måte:

[...] acts of violence, usually murder, committed by male family members against female family members, who are held to have brought dishonour upon the family. A woman can be targeted by (individuals within) her family for a variety of reasons, including: refusing to enter into an arranged marriage, being the victim of a sexual assault, seeking a divorce – even from an abusive husband – or (allegedly) committing adultery. The mere perception that a woman has behaved in a way that "dishonors" her family is sufficient to trigger an attack on her life.

Times viser videre til at Kadyrov skal ha uttalt at kvinner er ektefellenes eiendom og at deres viktigste rolle er å føde barn. En fremstående menneskerettighetsaktivist opplyste overfor Human Rights Watch i september 2012 at opp til ti unge kvinner var offer for æresdrap i Kadyrovs landsby Tsenteroi i løpet av det siste året (som sitert i Human Rights Watch 2012).

En representant for en NGO i Groznyj (møte, november 2011) opplyste at det ikke eksisterer noen statistikk over æresdrap. Dette er et tema det ikke snakkes om. Organisasjonen kjente imidlertid til et tilfelle av æresdrap og et tilfelle av alvorlige trusler om drap som har skjedd i løpet av de senere år. Det ene tilfellet dreide seg om to parter som hadde seksuell omgang uten å være gift. Dette ble kjent for kvinnens familie og det endte med æresdrap. Ingen ble straffet. Det andre tilfellet omhandlet utroskap som førte til sterke trusler, men hvor æresdrap ble unngått. I tillegg kjente organisasjonen godt til tilfellet med de syv kvinnene omtalt over.

Human Rights Watch (2012) har mottatt et økende antall rapporteringer om æresdrap i løpet av de fire siste årene. Flere av rapporteringene har det imidlertid ikke vært mulig å få verifisert gjennom intervjuer med familiemedlemmer av ofrene grunnet frykt for represalier.

Caucasian Knot (Ibragimov 2011a) har rapportert om flere tilfeller av æresdrap i løpet av 2011. I juni 2011 ble faren til to jenter på 15 og 19 år arrestert av politiet mistenkt for å ha drept jentene. Jentene ble funnet drept på gårdsplassen der de bodde. Det ble sagt at jentene ble drept fordi de nektet å bli selvmordsbombere. Senere ble drapet beskrevet som et æresdrap foretatt av faren. Landinfo har ingen ytterligere informasjon om saken.

Caucasian Knot rapporterte i september 2011 om et annet tilfelle av æresdrap (Ibragimov 2011b). En mann fra Kurchaloi-distriktet, sørøst for Groznyj, kom til politiet for å tilstå drapet på en nær kvinnelig slektning pga. hennes umoralske oppførsel. Drapet skal ha skjedd i april samme år og den 21-årige kvinnen var på listen over myndighetenes savnede personer. Det fremgår av artikkelen at utenomrettslige henrettelser av kvinner og jenter som er mistenkt for umoralsk oppførsel og utenomekteskapelige forhold lenge har vært sett på som en akseptabel form for straff i Tsjetsjenia. Ved å drepe en kvinne tatt for umoralsk opptreden kvitter familien seg med skammen. I slike tilfeller arrangeres ingen begravelse og forsvinningen forklares ofte med at hun har reist til slektninger som bor langt av sted. Selv om æresdrap synes å ha tradisjoner i Tsjetsjenia, var det ifølge en innbygger Caucasian Knot (Ibragimov 2011b) har vært i kontakt med andre måter å straffe utroskap på tidligere. Det vises til at det var strenge krav om bevis for utroskap og selv da var det vanlig med fysisk mishandling og ikke drap. Nå er det lite som skal til før slektninger går til det skritt å begå drap for å hviske ut skammen.

I de tilfellene en jente ikke er jomfru når hun gifter seg, kan æresdrap forekomme. Jenta bringes tilbake til sin egen familie og situasjonen kan ende med æresdrap, ifølge en representant for en NGO i Groznyj (møte, november 2011).

3.4.2 Paintballangrep

Andre hendelser som har vært hyppig kommentert i media er tilfeller av paintballangrep rettet mot tsjetsjenske kvinner sommeren 2010 under feiringen av

ramadan (Human Rights Watch 2011; Kaliszewska 2010, s. 92). Flere kvinner uten hodeplagg ble angrepet av tsjetsjenske menn mens de gikk på gaten. Biler med det som antas å være tsjetsjensk politi- og sikkerhetsstyrker passerte kvinnene og skjøt paintballs. Samtidig ble det delt ut løpesedler med advarsler om at hvis kvinnene ikke dekket til håret, ville hardere midler tas i bruk. Politiet og sikkerhetsstyrkene har i ettertid ikke villet kommentere disse hendelsene (Radio Free Europe 2010; Human Rights Watch 2011). Landinfo er ikke kjent med at angrep med paintball har skjedd i løpet av 2011 og 2012. Kilder Landinfo møtte på tjenestereisen til Nord-Kaukasus i november 2011 opplyste heller ingenting om dette.

4. ENSLIGE KVINNERS POSISJON I SAMFUNNET

Tradisjonelt er familiebåndene sterke, både i Tsjetsjenia og Ingusjetia. Kjernefamilien innbefatter onkler, tanter og søskenbarn. Familien bærer et kollektivt ansvar for hverandre. Søsken står imidlertid tradisjonelt nærmere hverandre enn søskenbarn, og søskenbarn på farens side er nærmere i relasjon enn søskenbarn på morens side (NGO, møte i Groznyj juni 2009).

Til tross for de generelt nære familiebåndene, er det en del kvinner som lever alene, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte, juni 2009). Representanten presiserte at kulturen for en utvidet familie eksisterer, men at båndene mellom familiemedlemmene ikke lenger er like sterke. Krigene befolkningen har opplevd trekkes fram som en forklaring på hvorfor familiebåndene er svekket. Familien som enhet fungerer ikke lenger slik at den tar ansvar for alle. Ikke alle familier er lenger like mottagelig for å ta seg av enslige familiemedlemmer, dvs. enslige kvinner. Representanten opplyste at hver og en er seg selv nærmest og at det eksisterer en krigstrøtthet i befolkningen. Mange menn har enten reist fra landet, blitt drept eller forsvunnet, og mange kvinner er alene igjen uten nettverk. En NGO i Groznyj trekker også frem endringene i familiestrukturen og opplyser at krigene har svekket familiebåndene og splittet folk. Mange har mistet slektningene sine. Myndighetene kan ikke erstatte mangelen på familierelasjoner, og det etableres ikke mekanismer for støtte (møte, juni 2009).

Flere kilder har opplyst at enslige kvinner i Nord-Kaukasus er sårbare og mangler beskyttelse. Familien er sterk så lenge den har en mann som overhode. Mange familier er uten menn, kvinner i slike familier bærer en stor byrde på sine skuldre og er i en sårbar situasjon (internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, møte juni 2009; Human Rights Watch i Moskva, telefonintervju februar 2009). For tsjetsjenske kvinner er det svært viktig å være gift og å ha en mann til å beskytte seg. Kvinner som ikke er gift er mer sårbare enn sine gifte medsøstre. Ugifte kvinner kan blant annet være mer utsatt hvis de har familiemedlemmer som er opprørere (menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus, møte i Vladikavkaz juni 2009). En internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte, juni 2009) opplyste at det kan være avgjørende for en kvinnes posisjon at hun har brødre som kan beskytte henne om hun ikke skulle ha en ektemann. Har en kvinne derimot et dårlig rykte, har hun ingen beskyttelse og kan bli offer for arrestasjoner og eventuelt drap. En kvinne kan

være utsatt like mye pga. sitt rykte som et eventuelt slektskap med en opprører. Mer om hvorvidt tsjetsjenske kvinner kan være utsatt for overgrep grunnet tilknytning til opprørsbevegelsen i form av egen aktivitet eller som familiemedlem, er omtalt i andre av Landinfos produkter (bl.a. Landinfo 2012).

Som et eksempel på hvor viktig det er å ha en ektemann eller en bror til å beskytte seg, har flere kilder sagt (blant annet en kvinnelig tsjetsjensk advokat, møte i Moskva november 2012) at hvis en kvinne skal studere utenfor Tsjetsjenia reiser hun enten i følge med en bror eller hun bor hos slektninger på stedet. Selv i høyt utdannede familier er det tradisjon for at kvinner som skal reise ut av området reiser sammen med en nær mannlig slektning.

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus har tidligere vist til en undersøkelse om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan, basert på intervjuer med både kvinner og menn. Undersøkelsen viser at det er mangel på organisasjoner som jobber med kvinnerelaterte problemstillinger (e-post, februar 2009).

Den samme undersøkelsen viser at de mest sårbare kvinnene er følgende grupper:

- kvinner uten familie
- fattige kvinner
- kvinner uten arbeid
- kvinner uten utdanning
- “vulgar women”

Samtidig kommer det frem i undersøkelsen at de kvinnene som blir vurdert som minst eksponert for vold er kvinner som har mange brødre, kvinner som har penger og generelt kvinner med ressurser.

Ifølge Human Rights Watch må enslige kvinner som er enker kunne bevise at de har vært gift for at de skal kunne bli sosialt respektert. Hvis ikke, vil de være i en sårbar situasjon og deres status i samfunnet vil være lav (telefonintervju, februar 2009).

En NGO i Groznyj opplyste at svært mange familier i Tsjetsjenia har enslige kvinner som familieoverhode. Dette er vanligvis kvinner fra 40 år og oppover. Mennene er døde eller de er på jobb i det øvrige Russland (møte, juni 2009).

5. VOLD I HJEMMET OG MULIGHET FOR BISTAND

Vold i hjemmet er et stort problem i Russland. I en FN-rapport (UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women 2010) uttrykkes sterk bekymring over at vold i hjemmet anses som et privat anliggende og at det forventes at offeret selv skal ordne opp i situasjonen. En særskilt bekymring uttrykkes for kvinnene i Tsjetsjenia med henvisning til de siste snart 20 års militære operasjoner og økende grad av vold rettet mot kvinner. I en FN-rapport fra 2012 (Committee against Torture 2012) uttrykkes det bekymring over at det kun er et lite antall saker som anmeldes

der det dreier seg om vold i hjemmet og vold mot kvinner, inkludert voldtekt i ekteskapet. Videre er komiteen bekymret over fraværet av en definisjon av vold i hjemmet i russisk lovverk. Rapporten omhandler forholdene i Russland generelt, ikke Nord-Kaukasus spesielt. Det er imidlertid Landinfos klare oppfatning at beskyttelse for kvinner i enda mindre grad gis til kvinner i Nord-Kaukasus enn i øvrige Russland.

I en rapport fra en NGO i Russland (ANNA National Centre for the Prevention of Violence 2010) opplyses det at hvert år blir 14 000 kvinner i Russland drept av sine ektemenn eller andre slektninger. 80 % av den volden som utføres mot kvinner i Russland skjer innenfor familien (UN Commission on Human Rights 2006). Ifølge U.S. Department of State (2012, s. 43) var 34 000 kvinner i Russland offer for vold i hjemmet i løpet av 2011. Det er imidlertid vanskelig å få sikre tall idet det antas at ca. 70 % av vold i hjemmet ikke rapporteres. Det er et generelt problem i Russland at tilfeller av vold i hjemmet ikke blir anmeldt og at sakene i liten grad blir straffeforfulgt. U.S. Department of State (2012, s. 43) skriver at politiet ofte påvirker voldsofre til å ikke levere en anmeldelse. I de tilfellene anmeldelse blir levert, blir majoriteten av sakene henlagt grunnet tekniske forhold, eller anmelderen blir henvist til en forsoningsprosess med ønske om fred i familien. Kvinners tilbakeholdenhet med å anmelde saker har sammenheng med mistillit til politi- og rettsvesen, økonomi, trusler fra ektemannen og det sosiale stigma som er forbundet med å være offer for ektemannens vold. I henhold til Amnesty International (2005, s. 21) anslår politiet og kvinneorganisasjoner at 75–90 % av anmeldelsene om vold blir trukket tilbake før etterforskning er påbegynt.

Ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus viser undersøkelsen om kjønnsbasert vold i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan hvor både kvinner og menn ble intervjuet (se også kapittel 4) at vold utført av ektefelle/samboer er den vanligste formen for vold. Deretter følger bruderov. Den samme undersøkelsen viser at majoriteten av de kvinnene som har blitt intervjuet mener at kvinner i de fleste tilfeller ikke vil anmelde vold fra ektefelle/samboer av frykt for skilsmisse og for å miste barna. Det kom videre frem av intervjuene at mannen svært sjelden blir holdt ansvarlig for å ha utøvd vold mot ektefellen, med mindre ektemannens familie insisterer. Intervjuene med mennene viste at hvis en kvinne anmelder ektemannen, risikerer hun å miste barna (e-post, februar 2009). Dette bildet bekreftes av en NGO (a) i Moskva som jobber med helse- og familieforhold i Tsjetsjenia (møte i Moskva, oktober 2012). Den russiske NGOen Women of the Don Region gjennomførte i 2011 en spørreundersøkelse om familievold i Tsjetsjenia. 179 personer (80 % kvinner og 20 % menn) ble intervjuet. Konklusjonen fra undersøkelsen var at omfanget av familievold i Tsjetsjenia er utbredt. Alle deltakerne i spørreundersøkelsen hadde møtt på vold i en eller annen form. Blant deltakerne forekom det ikke svar uten bemerkning om tilfeller av vold i familiene. Videre fremgikk det at temaet seksualisert vold av tvangsmessig art i Tsjetsjenia i størst mulig grad er lukket for diskusjon og vurdering og at det er særlig vanskelig å snakke om seksualisert vold begått av ektefelle (som sitert i diplomatkilde 2012). Flere kilder har opplyst at vold i hjemmet er et tabubelagt forhold og forblir en sak innenfor familien. Denne typen forhold blir ikke anmeldt til politiet (representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post februar 2009; møte med NGO (a), Moskva oktober 2012; møte med Civic Assistance, Moskva oktober 2012).

Under Sovjetunionen var kvinner beskyttet gjennom lovverket, i tillegg til at det fantes faste institusjoner som tok seg av problemer knyttet til familielivet (se kapittel 2.1). Vold mot kvinner vies i dag langt mindre oppmerksomhet. Kvinner er heller ikke bevisst sine rettigheter, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon (møte i Nord-Kaukasus, juni 2009). Den vanligste innstillingen blant folk er at de fleste har så mange problemer at denne typen problem aldri vil bli tatt alvorlig. Hvis en kvinne i det hele tatt skulle gå til anmeldelse av denne typen forhold, ville hun bli avvist med at det finnes verre problemer. Kilden mener at politiet ville ha neglisjert hele saken.

Videre opplyste samme representant for en internasjonal organisasjon (møte i Nord-Kaukasus, juni 2009) at en kvinne i Tsjetsjenia ikke ville ha anmeldt et forhold selv om hun har rett til å gjøre det. Familien ville uansett ha stoppet henne og funnet måter å forhindre at saken ble kjent. Representanten presiserte nærmere at hvis en kvinne virkelig hadde anmeldt et forhold, så ville politiet uansett ikke ha foretatt seg noe. Heller ikke for en russisk kvinne ville et slikt forhold ha vært enkelt å anmelde, men langt verre for en tsjetsjensk eller ingusjisk kvinne. Denne informasjonen bekreftes av en NGO (a) i Moskva (møte, november 2011). Det er svært få kvinner i Nord-Kaukasus som anmelder overgrep. I slike situasjoner er det tradisjon for at familien løser konflikten, ikke politiet.

En NGO i Groznyj, som jobber med beskyttelse av kvinners rettigheter gjennom psykologisk og juridisk rådgivning, opplyste at dersom en kvinne kontakter politiet pga. vold i hjemmet, vil ektemannen presse henne til å skille seg. Organisasjonen opplyste videre at kvinner ikke har noen reell mulighet til å henvende seg til myndighetene ved vold i hjemmet. Samfunnet i Tsjetsjenia og i Ingusjetia hindrer dette. NGOen fremhevet at bildet i Nord-Kaukasus likevel ikke er helsvart. Det finnes kvinner som forsøker å forbedre sin situasjon gjennom utdanning, økonomi og arbeid (møte, juni 2009).

Ifølge ovennevnte organisasjon finnes det ikke krisesentre for kvinner i Tsjetsjenia. Dersom slike sentre hadde eksistert, så ville det uansett ha vært svært dårlig ansett for en kvinne å oppsøke et slikt sted. NGOen gir imidlertid psykologisk og juridisk hjelp til kvinner sammen med en annen NGO. Dersom en kvinne har en sterk familie og slekt, kan disse brukes ved en konflikt. Kvinnens familie vil da forhandle med mannens familie og forhåpentligvis finne en løsning på problemene.

6. VOLDTEKT

Voldtekt er et tabubelagt tema det ikke snakkes om i Tsjetsjenia. En kvinne som har vært utsatt for voldtekt vil bli stigmatisert og havne på utsiden av samfunnet dersom voldtekten blir kjent. Utsettes en kvinne i Tsjetsjenia for voldtekt, vil hun mest sannsynlig ikke få noen som helst hjelp, ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte, juni 2009). Kvinnen vil alltid tape i en slik situasjon, og det er ikke uvanlig at en kvinne som har blitt voldtatt sendes bort fra sin familie. Familien blir som regel også stigmatisert og isolert hvis en slik hendelse blir kjent. Det er noe mer åpenhet rundt voldtekt av mindreårige. En mindreårig blir ikke

mistenkelig gjort på samme måte som en voksen kvinne og dermed havner heller ikke familien i en tilsvarende skambelagt situasjon. Landinfo har ingen data over begåtte voldtekter i Tsjetsjenia.

Ifølge en NGO (a) i Moskva (møte, oktober 2012) er det svært sjelden at noen anmelder voldtekt i Tsjetsjenia. Har voldtekten skjedd innenfor ekteskapet blir det ikke en gang sett på som en voldtekt. Svetlana Ganushkina fra Civic Assistance kjenner ikke til at noen har anmeldt voldtekt i Tsjetsjenia, men vil ikke utelukke at så kan ha skjedd og viser til at ressurssterke kvinner med høyere utdanning lettere kan håndtere slike saker enn kvinner med mindre ressurser. Den generelle holdningen er imidlertid, ifølge Ganushkina, at voldtatte kvinner selv er skyldige i at de blir voldtatt. Kvinnene vil i mange tilfeller også se på seg selv som skyldige (møte i Moskva, oktober 2012). Ifølge Ganushkina er voldtekt utbredt i Tsjetsjenia og resten av Nord-Kaukasus, og opplyste at mange jenter i Nord-Kaukasus begynner sitt seksualliv med en voldtekt.

I hele Russland ble 3642 saker om voldtekt tatt videre til rettsapparatet i 2011, ifølge U.S. Department of State (2013). I 2010 var tallet 4221 saker. Det foreligger ikke data for 2012. I rapporten fra U.S. Department of State vises det til redsel for sosial stigma og manglende støtte fra myndighetene som grunn til det lave antallet anmeldte saker. Det fremgår ikke av rapporten noen samlet analyse av utfallet av sakene.

7. GIFTERMÅL OG SKILSMISSE

7.1 ALDERSGRENSE

Den generelle aldersgrensen for inngåelse av ekteskap i Tsjetsjenia, som i Russland for øvrig, er 18 år. Personer som har fylt 16 år, kan inngå ekteskap dersom det er gode grunner for å gjøre det og lokale myndigheter gir tillatelse. I helt spesielle tilfeller kan de lokale myndighetene i Tsjetsjenia gi tillatelse til inngåelse av ekteskap for personer som har fylt 14 år. I det siste tilfellet vil myndighetene som regel kreve samtykke fra foreldrene. Eksempler på slike spesielle tilfeller kan være at jenta er gravid (Landinfo 2008).

Ifølge Kaliszewska (2010) er det relativt vanlig at jenter i Tsjetsjenia gifter seg i 15–16 års alder. Ifølge en representant for en NGO (b) i Moskva (møte, oktober 2012) skjer det også at jenter i Nord-Kaukasus blir giftet bort i en alder av 13-14 år. Det er økonomiske grunner som ligger bak. Jentene får ingen utdanning og slutter tidlig på skolen. Den gjennomsnittlige alderen for giftermål for jenter fra Nord-Kaukasus er 19–20 år. Jenter som er eldre enn 25 år blir utsatt for hardt giftepress i familien. Giftermål mellom søskenbarn og tremenninger er vanlig i Dagestan, men ikke i Tsjetsjenia og Ingusjetia. Der er ekteskap mellom slektninger ikke vel ansett (Kaliszewska 2010).

7.2 REGISTRERT EKTESKAP

Ekteskap er den eneste juridiske samlivsformen i Russland og er regulert ved lov. Samboerskap eksisterer i praksis og er jevnt over akseptert, men har ingen betydning

juridisk sett (diplomatkilde, e-post august 2008). Inngåelse av ekteskap skjer ved registrering hos ZAGS (Bureau of Acts of Civil Status/Folkeregisteret). ZAGS er et statlig organ for registrering av sivilstand. ZAGS registrerer også blant annet fødsel, dødsfall og adopsjon (Landinfo 2008).

Det er mange i Tsjetsjenia som ikke registrerer ekteskapet. Særlig på landsbygda er det vanlig at man ikke registrerer ekteskapet.

For å inngå ekteskap må partene legge fram en helseattest hvor det fremgår at de ikke har tuberkulose eller hiv/aids. Dette er ikke et krav etter russisk lovgivning, men er et krav i Tsjetsjenia. En medisinsk test koster 1800 RUB. Pengene må betales før testen tas. 800 RUB er laveste trygdesats for de som ikke har jobb. Mange har derfor ikke råd til en slik helsetest (internasjonal humanitær organisasjon, møte i Groznyj november 2011; Vachagaev, møte i Oslo mars 2013).

7.3 MUSLIMSK EKTESKAP

I sovjettiden måtte et ekteskap registreres hos folkeregisteret. I Tsjetsjenia er det imidlertid svært vanlig å gifte seg på muslimsk vis, dvs. å bli viet av en imam. Dette ekteskapet er ikke gyldig etter russisk lov siden ekteskapet ikke er foretatt hos statlig vigselmann, og heller ikke blitt registrert hos folkeregisteret, ZAGS. For å bli formelt gift må partene også gå til et statlig vigselkontor. Mange velger å få ekteskapet registrert hos ZAGS først når og hvis de av praktiske grunner har behov for det (NGO (a) i Moskva, møte oktober 2012). Det er mange ekteskap i Nord-Kaukasus som ikke er registrert hos ZAGS. Det å registrere ekteskapet hos ZAGS blir ofte sett på som en brysom affære og gjør også at skilsmisse blir mer problematisk (Kaliszewska 2010).

Det er ifølge en internasjonal menneskerettighetsorganisasjon i Moskva mulig å få ekteskapet registrert etter å ha blitt viet av en imam, selv om kun den ene parten går til ZAGS for å få ekteskapet registrert. En slik handling vil koste 200–500 USD, avhengig av forholdene i den enkelte saken (e-post, februar 2007).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyser at en imam kan vie et par selv om brudgommen ikke er tilstede. Ifølge sharialovgivning må kvinnen være til stede ved ekteskapsinngåelse (e-post, mai 2009).

Ifølge adat må en etnisk tsjetsjensk kvinne gifte seg med en etnisk tsjetsjensk mann. En tsjetsjensk kvinne må gifte seg med en muslim. Ekteskap mellom en etnisk tsjetsjensk kvinne og en etnisk ingusjisk mann er ikke helt uvanlig da begge er muslimer og etnisk sett står hverandre svært nær. Ekteskap mellom en etnisk tsjetsjensk kvinne og en etnisk russer er i dag høyst uvanlig og blir fordømt av omgivelsene. En etnisk tsjetsjensk mann står noe friere til å gifte seg med en ikke-muslim. Her betyr religionen mindre, men kvinnen kan ikke være ateist. Men også etnisk tsjetsjenske menn holder seg stort sett til “sine egne” (Landinfo 2008).⁵

---

⁵ Om bryllupsritualer, se Landinfo 2008.

7.4 BRUDEROV

Bruderov er en gammel skikk som har vært praktisert i Ingusjetia og i Tsjetsjenia, og som fortsatt delvis praktiseres, men i mindre grad enn tidligere. Bruderov er en del av adat, ikke en del av sharia (Kaliszewska 2010).

Bruderov går ut på at en mann og hans medhjelpere kidnapper en kvinne i den hensikt at hun skal gifte seg med ham. En vanlig måte å arrangere bruderov på er at kvinnen blir tvunget inn i en bil og kjørt av sted av brudgommens hjelpere. Deretter blir kvinnen (den vordende brud) brakt til brudgommens slektninger eller venner. Her blir hun forsøkt overtalt, evt. tvunget, til å gi sitt samtykke til å gifte seg. En delegasjon av eldre folk oppsøker kvinnens foreldre og forsøker å formalisere en slags avtale (Vazayeva 2003). Dersom kvinnen ikke klarer å rømme, eller blir frigitt innen neste morgen, synes sjansene til å unngå å bli tvangsgiftet å være små. Grunnen til dette er at dersom en ugift kvinne tilbringer natten i en manns hus, regnes hun som hans hustru (Armstrong 2008). Ifølge en NGO i Groznyj (møte, november 2011) vil det være svært vanskelig for en kvinne, som har blitt brudekidnappet og tilbrakt natten i en manns hus, å nekte ekteskap og senere gifte seg med en annen. Hennes familie vil kunne ta henne tilbake til sitt hus, men det vil lett kunne bli et oppgjør mellom jentas og guttens familie. Hvis jenta rømmer med en gang og ikke tilbringer natten hos gutten (vordende brudgom) vil det ikke bringe samme skam over familien.

Human Rights Watch (e-post, februar 2009) opplyser at bruderov ikke alltid skjer ved tvang. Svært ofte foregår bruderov i de tilfellene hvor både kvinnen og mannen ønsker ekteskap og hvor de respektive familiene er imot giftermålet. Bruderovet "arrangeres" dermed av de to partene selv og skjer ikke mot brudens vilje, men som en symbolsk kidnapping. Mange kilder (bl.a. Kaliszewska 2010; NGO (a) i Moskva, møte oktober 2012) hevder at bruderov kan være en del av en felles avtale mellom partene for å unngå utgifter til en stor bryllupsfest i det mange ikke arrangerer bryllupsfest når ekteskapet er inngått som følge av en brudekidnapping. Bryllupsfestene i Tsjetsjenia har en tendens til å være mer beskjedne enn i Dagestan, ifølge Kaliszewska (2010), men også i Tsjetsjenia er det ofte store bryllupsfester for hele familien og landsbyen.

I de tilfellene der kvinnen ikke selv ønsker ekteskap, kan det være brudgommens familie som står bak arrangementen av bruderovet. Hvis en kvinne er imot ekteskapet, kan vordende ektemanns familie kidnappe henne og overtale hennes familie til å gå med på ekteskapet. Ofte skjer dette ved å betale brudens familie eller via rådslagning fra eldre personer. Situasjonen løses internt. Får ektemannens familie sin vilje, tvinges bruden til ekteskap basert på brudekidnapping. Brudekidnapping ender vanligvis med at kvinnen gifter seg med mannen fordi hun ikke har noe valg (internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post, februar 2009; møte, juni 2009).

Jane Armstrong skrev i 2008 at det ikke finnes pålitelig statistikk over antall brudekidnappinger i Ingusjetia og Tsjetsjenia, men det antas at omtrent halvparten av alle giftermål starter med bruderov.

En NGO i Groznyj, som gir psykologisk og juridisk hjelp til kvinner, opplyste i 2009 at av 200 henvendelser som organisasjonen mottok i 2008-2009, gjaldt 41 saker tvangsgifte og bruderov. Organisasjonen opplyste at brudekidnapping kan føre til

svært farlige situasjoner hvis kvinnen nekter å gifte seg og drar hjem til sin egen familie. Er "brudgommen" ansatt i et sikkerhetsorgan blir situasjonen ekstra tilspisset. Organisasjonen fortalte om tilfeller der flere involverte har vært ansatt i sikkerhetsorganer og forholdet har endt med drap på begge sider. Ved en slik konflikt trues kvinnen med drap på sine slektninger dersom hun ikke samtykker til ekteskap. Det ender da ofte med at kvinnen ofrer seg. Slike ekstreme tilfeller forekommer imidlertid sjelden.

Ovennevnte organisasjon opplyste at de ikke er kjent med at det å rømme fra en situasjon med brudekidnapping kan føre til æresdrap (møte, november 2011).

I 2010 fattet president Ramzan Kadyrov en resolusjon om at brudekidnapping ikke lenger er lovlig (NGO, møte i Groznyj november 2011). Resolusjonen skal ha ført til noe færre tilfeller av brudekidnapping. Ifølge NGOen forekommer det imidlertid fortsatt brudekidnappinger i Tsjetsjenia, men de skjer nå mer i det skjulte.

7.5 ANMELDELSE AV BRUDEROV

Formelt sett er bruderov straffbart. Den føderale straffelovens § 126 setter en straff på opp til åtte (ti) år for kidnapping. Det eksisterer ingen egen paragraf for bruderov. Samtidig sier straffeloven at dersom kidnapperen frivillig løslater kvinnen, og han ikke har begått andre kriminelle handlinger, vil han ikke bli straffeforfulgt (Criminal Code 1996).

I praksis har brudekidnappere ikke blitt straffet etter loven. En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyste i en e-post i februar 2009 at politiet aldri eller svært sjeldent kontaktes i saker som gjelder bruderov eller tvangsgifte. Slike forhold er familieanliggende. Hvis det skulle være slik at saken har blitt til en offentlig sak, kan offeret kontakte politiet. Den samme kilden mente at politiets etterforskning vil være svært overfladisk og motparten kan få saken avsluttet ved bestikkelser.

Med Ramzan Kadyrovs resolusjon fra 2010 vil denne situasjonen muligens være noe endret og det kan bli enklere å melde ifra til myndighetene i slike tilfeller (NGO i Groznyj, møte november 2011; Human Rights Watch, møte i Moskva november 2011). Ifølge Svetlana Ganushkina fra Civic Assistance (møte i Moskva, oktober 2012) finnes det eksempler på menn som har blitt dømt etter å ha begått bruderov. Human Rights Watch (møte i Moskva, november 2011) opplyste at selv om en kvinne skulle få medhold i rettsystemet etter å ha brakt en sak om bruderov inn for rettsapparatet, vil hun uansett ha vanskeligheter med å gifte seg med en annen etterpå.

7.6 TVANGSEKTESKAP

Tvangsekteskap uten forutgående bruderov forekommer. Tvangsekteskap arrangeres vanligvis av foreldre og slektninger til både brud og brudgom, men først og fremst av brudens familie. Kvinnen (den vordende brud) er under sterk påvirkning fra sine foreldre. Foreldrene bestemmer og kvinnen må adlyde dem. Det kan også være tilfeller der det er ektemannens foreldre og hans familie som står bak. Tvangsekteskap forekommer hyppigere blant de med lavere utdannelse, men forekommer både i byene og i landsbyene. Mange fra landsbygda har flyttet inn til Groznyj den senere tid og Groznyjs befolkning er derfor endret. Mange av de urbane

velutdannede forlot Groznyj for flere år siden (internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, e-post februar 2009). Ifølge Svetlana Ganushkina fra Civic Assistance har det blitt langt flere tvangsekteskap i Nord-Kaukasus etter at Sovjetunionen ble oppløst. Hun forklarer situasjonen med at menn ønsker å ha kontroll over kvinnene/døtrene. Generelt utøver menn mer tvang overfor kvinner nå enn tidligere (møte i Moskva, oktober 2012).

Det er glidende overgang mellom tvangsekteskap og arrangert ekteskap. Vanligvis blir familiene enige om inngåelse av ekteskap og de to unge er mer eller mindre involvert.

7.7 POLYGAMI

Ifølge Iwona Kaliszewska (2010, s. 102) er polygami ikke et veldig gammelt fenomen i Tsjetsjenia. Kaliszewska viser til at polygami ble utbredt først med deportasjonen av det tsjetsjenske og ingusjiske folk til Sentral-Asia i 1944. Det ble sagt at mennene ble oppfordret til å gifte seg med så mange kvinner som mulig slik at nasjonen kunne overleve.

Opprinnelig var polygami forbeholdt velstående menn som hadde råd til å forsørge flere ektefeller. Mange menn fra Kaukasus har en ektefelle på hjemstedet og en annen på det stedet han jobber, som ofte er i en annen del av Russland. Ifølge Kaliszewska vet disse kvinnene vanligvis ikke om hverandre. Det å være utro for en mann er generelt godtatt av samfunnet i Nord-Kaukasus, til og med av kvinnene.

Ifølge Human Rights Watch er polygami sosialt akseptert i Tsjetsjenia (telefonintervju, februar 2009; møte i Moskva, november 2011). Ramzan Kadyrov oppfordrer den tsjetsjenske befolkningen til å praktisere polygami. Det er langt færre menn enn kvinner i befolkningen, og Kadyrov hevder at polygami løser dette problemet. Kadyrov mener at menn kan ha opptil fire ektefeller. Kadyrov oppfordrer særlig politi- og sikkerhetsstyrkene til å ha flere ektefeller. Polygami praktiseres i byene, så vel som på landsbygda. De som har posisjonen "second wife" er ifølge Human Rights Watch i en svært sårbar situasjon. Blir de kastet ut av ekteskapet, står de totalt uten rettigheter. De har ingen rettigheter ved eiendomsfordeling og blir ofte stående på bar bakke. Kvinner i Tsjetsjenia er generelt ikke for polygami (Kaliszewska 2010), men polygami gir muligheter til kvinner som ellers ikke ville ha inngått ekteskap, så holdningene er noe blandet. Dette er av stor betydning i et samfunn hvor det å ha en ektemann blir sett på som så betydningsfullt.

7.8 SKILSMISSE

Kaliszewska (2010) viser til at det ikke eksisterer statistiske data over skilsmisser i Nord-Kaukasus, siden mange av ekteskapene ikke er registrert via folkeregisteret, ZAGS.

De data som imidlertid finnes, viser at skilsmisseprosenten i Tsjetsjenia er svært lav sammenlignet med øvrige Russland. I 2007 ble det inngått 14 386 registrerte ekteskap. Samme år ble det registrert 626 skilsmisser. Skilsmisseraten i Tsjetsjenia er 0,5 pr. 1000 innbygger. I Russland totalt er skilsmissetallet 543 av 1000 ekteskap, over 50 % (GKS u.å.).

De som skiller seg gjør det vanligvis i løpet av første ekteskapsår.

Generell oppfatning av det lave skilsmissetallet er vekten på det tradisjonelle familiemønsteret i det tsjetsjenske samfunnet. Tilsvarende familieverdier finnes i Ingusjetia og i Dagestan. Ved samlivsbrudd og skilsmisse er kvinnen heldig hvis hun har noen som kan beskytte henne. Det er ofte kvinnens far eller bror som må be om skilsmisse for kvinnen. I slike situasjoner kan fiendskap lett oppstå mellom familier (diplomatkilde 2012).

En representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus opplyste at kvinner som er skilt har vanskeligheter med å finne en ny mann som vil gifte seg med dem. Kilden bruker uttrykket at kvinnen er "merket". Mange menn ønsker ikke å gifte seg med en kvinne som har vært gift tidligere. Spesielt hvis kvinnen har barn og har barna boende hos seg, vil det være så og si umulig å gifte seg på nytt. En skilt kvinne uten barn vil lettere kunne gifte seg på nytt (møte, juni 2009). Kaliszewska (2010, s. 103) hevder imidlertid at også skilte kvinner gis anledning til å gifte seg på nytt, men at dette innebærer at også ektemannen er skilt fra før.

Ifølge Kaliszewska (2010, s. 104) har skilte kvinner en spesiell posisjon i Nord-Kaukasus. En skilt kvinne flytter vanligvis tilbake til sin familie etter skilsmissen. En skilt kvinne har en form for frihet som andre kvinner ikke har, også på det seksuelle området.

På Landinfos reise til Tsjetsjenia i november 2011, møtte Landinfo flere skilte tsjetsjenske kvinner som jobbet for en utenlandsk NGO. Ingen av de kvinnene Landinfo snakket med ga uttrykk for at skilte kvinner ikke får jobb. Hvorvidt situasjonen var spesiell siden de jobbet for en utenlandsk NGO kan imidlertid være mulig.

8. BARNEFORDELING ETTER SKILSMISSE OG DØD

Tradisjonelt er det mannen som får den daglige omsorgen for barna etter en skilsmisse (Armstrong 2008). Dette er i tråd med adat, som sier at barna skal bo hos fars familie og at barna er fars og hans families "eiendom" (internasjonal humanitær organisasjon, møte i Groznyj november 2011; tsjetsjensk advokat, møte i Moskva november 2012).

Ifølge sharia skal små barn bli værende hos mor fram til de er syv år og først når de er større skal de bo hos far. President Kadyrov har anmodet om at dette også skal følges i Tsjetsjenia. Til tross for dette, følges adat om at barna skal følge far og hans familie (NGO (b), møte i Moskva, oktober 2012).

Den generelle holdningen i Tsjetsjenia og i Nord-Kaukasus er at barn tilhører mannens familie (tsjetsjensk advokat, møte i Moskva november 2012). Jo større slekten er, jo mektigere er den. Det er svært viktig å ha mange sønner/menn i familien.

Representanter for en internasjonal humanitær organisasjon i Groznyj (møte november 2011) opplyste imidlertid at ulike familier finner ulike løsninger for barna etter et samlivsbrudd eller død. Det vanlige er at far eller hans familie får den daglige omsorgen, men det hender at mor også har samværsrett og i helt spesielle tilfeller blir

barna boende hos moren. Ulike forhold som ressurser i familien i form av økonomi eller ressurssterke slektninger spiller inn for hvordan den enkelte familie ordner seg. I tilfeller der det ikke er besteforeldre på fars side og far ikke er egnet til å ta seg av barna, kan barna bli værende hos mor. Hovedansvaret for barna ligger likevel hos fars familie. Hvis barnet gjør noe galt, så ligger ansvaret hos faren selv om barnet bor hos moren. Det er i utgangspunktet viktig å holde gode relasjoner til mannens familie.

Mange menn dør i ung alder i Tsjetsjenia, særlig om de jobber innenfor politi eller byggebransjen. I slike situasjoner sier barnefarens familie at de kan ta over omsorgen for barna siden det ikke vil være mulig for en kvinne å gifte seg på nytt hvis hun har omsorg for barn. Dersom en enke som bor alene med barna sine har kontakt med menn, vil barnefarens familie sannsynligvis kreve å få barna og nekte moren kontakt med barna, ifølge en tsjetsjensk advokat som jobber med barnefordelingssaker (møte i Moskva, november 2012).

I noen få saker kan det komme til enighet mellom de tidligere ektefellene slik at kvinnen kan få ha regelmessig kontakt med barna. Dette skjer imidlertid kun i et fåtall saker (NGO i Groznyj, møte november 2011; Human Rights Watch, møte i Moskva november 2011). Kvinner går til rettsapparatet kun i særskilte tilfeller når alle muligheter er forsøkt, herunder kontakt med mannens slektninger og etter å ha forsøkt å megle via en mulla. Det å bringe familiespørsmål inn for rettsapparatet er siste utvei. Det betyr at man bryter alle forhold til mannens familie. Å bringe en sak inn for rettsapparatet vil være som å erklære krig mot mannens familie. Mange kan oppleve trusler fra mannens slektninger (tsjetsjensk advokat, møte i Moskva november 2012). En NGO (b) i Moskva fortalte om en tsjetsjensk kvinne som ble slått på gaten av slektninger av sin avdøde mann etter at hun hadde vunnet fram i rettsapparatet og fått omsorgsretten for sin datter, (møte i Moskva, oktober 2012).

Ifølge den ovennevnte tsjetsjenske advokaten som jobber med barnefordelingssaker i Tsjetsjenia gjelder de familiesakene som bringes inn for rettsapparatet vanligvis spørsmål om samværsordning, dvs. spørsmål om mor kan få tilgang til å se barna sine. I noen svært få saker dreier det seg om mor kan få full omsorg. Ifølge advokaten har kvinner med utdanning og jobb større mulighet til å få til en ordning med barna og de trenger i mindre grad hjelp fra en advokat. Den tsjetsjenske advokaten har vunnet fram med de fleste av sine saker. I noen svært få saker har kvinnene endt opp med å få barna boende fast hos seg. Det er imidlertid svært sjeldent at en kvinne har midler til å beholde barna hos seg. Full omsorg er vanskelig, blant annet også pga. fattigdom og mangel på jobb. Mange kvinner ønsker heller ikke å ha full omsorg pga. det store ansvaret. Hvis kvinnen skal vinne fram om en samværsordning må hun ha hjelp fra sine foreldre og familie, ifølge en tsjetsjensk advokat (møte i Groznyj, november 2012). Den tsjetsjenske advokaten opplyste at hun bruker både islamsk lov, tsjetsjenske tradisjoner og russisk lov når hun skal føre sine saker om barnefordeling og samværsrett for retten.

Utfordringene kommer imidlertid etter at dommen har falt, når dommen skal iverksettes. Barnefarens familie lager ofte hindringer for iverksettelse og frister for samvær overholdes ikke. Hvis personen i farens familie i tillegg jobber i myndighetsapparatet vil det være en mektig familie det er vanskelig å gå imot. Farsfamiliens ære blir krenket hvis mor får for store rettigheter. Også instansen som

iverksetter dommene vil enkelte ganger frykte farsfamilien. Dette kan føre til at det påpekes uklarheter i dommen og trenering i rettsapparatet.

En NGO (a) i Moskva (møte, november 2011) opplyste videre at enker med barn har høyere status enn skilte kvinner i Tsjetsjenia og Ingusjetia. En enke blir straks spurt av slektningene om hun vil bli hos barna i svigerfamiliens hus, eller om hun vil begynne "et nytt liv" uten barn. Moren kan da ha en sjanse til å gifte seg på nytt. Hvis moren blir boende hos svigerforeldrene forventes hun å ære ektemannens minne og ikke gifte seg på nytt. Det er ikke noe forbud mot å gifte seg på nytt, men hun vil da vanligvis miste kontakten med barna.

En skilt kvinne vil straks returnere til sine slektninger uten barna (NGO (a) i Moskva, møte november 2011).

8.1 BARNEHJEM

I situasjoner hvor barn står alene igjen etter begge foreldrenes død, vil barna bli tatt hånd om av barnefarens familie i tråd med tradisjonene. Dersom besteforeldrene ikke kan ta vare på barna, vil de bli tatt hånd om av barnemorens familie. Er det ingen som kan ta vare på barna, blir barna plassert på barnehjem. I Tsjetsjenia og i resten av Nord-Kaukasus strekker familiene seg langt for å unngå at barn skal plasseres på barnehjem. Det er ikke vanlig å plassere barn på barnehjem. Kun barn som har mistet hele familien bor på barnehjem (representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus, møte i Nord-Kaukasus juni 2009; NGO (b) i Moskva, møte november 2012).

Generelt mener myndighetene at det ikke skal være barnehjem i Tsjetsjenia siden det er familiens ansvar å ta vare på barna (tsjetsjensk advokat, møte i Moskva november 2012). President Kadyrov beordret i 2009 at alle barnehjem i Tsjetsjenia skulle stenges og at barna skulle føres tilbake til sine slektninger. Ifølge en representant for en internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus (møte, juni 2009), var dette utspillet fra Kadyrov et ønske om å vise at familiene er sterke enheter og at de tar vare på sine egne. De færreste ønsket imidlertid å huse slektninger de knapt hadde hatt kontakt med før. Mangel på bolig og penger gjorde det lite populært å få nok en person å forsørge i husholdningen. Kadyrov ønsker å gi inntrykk av at familiebandene er like sterke som før, men dette er ifølge organisasjonen ikke tilfelle.

Landinfo har ingen oversikt over hvor mange barnehjem det er i Tsjetsjenia, men ifølge en tsjetsjensk advokat er det et barnehjem i Groznyj og et barnehjem i Naretsjnij-distriktet (møte i Moskva, november 2012). Ifølge en NGO (b) i Moskva (møte, oktober 2010) er det fem – seks barnehjem i Tsjetsjenia. Det største barnehjemmet har 200 – 300 sengeplasser. Barnehjemmene er offentlige institusjoner.

9. REFERANSER

9.1 SKRIFTLIGE KILDER

- Abubakarov, S. (2007, 21. november). Teachers and girl-students without headscarves are expelled from Chechen higher schools. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/6671> [lastet ned 24. juni 2013]
- Akaev, V. (2010). The Conflict between Traditional Islam and Wahabism in the North Caucasus: Origins, Dynamics and the Means for its Resolution. I: Wilhelmsen, J. og Fatland, E. (Red.), *Chechen Scholars on Chechnya*. Oslo: NUPI. Tilgjengelig fra <http://www.nupi.no/Publikasjoner/Boeker-Rapporter/2010/Chechen-Scholars-on-Chechnya> [lastet ned 25. juni 2013]
- Amnesty International (2005, 14. desember). *Nowhere to turn to. Violence against woman in the family*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR46/056/2005/en/cd2318aa-d47e-11dd-8743-d305bea2b2c7/eur460562005en.html> [lastet ned 24. juni 2013]
- ANNA National Centre for the Prevention of Violence (2010, juli). *Violence against women in the Russian Federation. Alternative Report to the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*. [s.l.]: ANNA National Centre for the Prevention of Violence. Tilgjengelig fra http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/ngos/ANNANCPV_RussianFederation46.pdf [lastet ned 24. juni 2013]
- Armstrong, J. (2008, 26. april). Rage or Romance? *Globe and mail update*. [Artikkelen er ikke lenger tilgjengelig på Internett]
- Bakken, A. (2009, 8. mars). Aksepterer æresdrap. *Aftenposten*. Tilgjengelig fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2965694.ece> [lastet ned 24. juni 2013]
- Berry, L. (2009, 2. mars). Chechen leader imposes strict Islamic code. *International Herald Tribune*. Tilgjengelig fra http://www.nytimes.com/2009/03/02/world/europe/02iht-chechen.4.20541553.html?_r=1 [lastet ned 24. juni 2013]
- Borchgrevink, S. Aa. (2009). *Den usynlige krigen. Reiser i Tsjetsjenia, Ingusjetia og Dagestan*. Oslo: Cappelen Damm.
- [Criminal Code] (1996, 13. juni). *The Criminal Code of the Russian Federation No. 63-FZ of June 13, 1996*. Moskva: Statsdumaen. Tilgjengelig fra <https://www.unodc.org/tldb/showDocument.do?documentUid=8546> [lastet ned 24. juni 2013]
- Diplomatkilde (2012, 26. oktober). Rapport unntatt offentlighet.
- GKS, dvs. Federal'naja Sluzjba Gosudarstvennoj Statistiki [Den føderale tjenesten for statlig statistikk] (u.å.). *1.12. Braki i razvody po subbektam Rossijskoj Federatsii [Ekteskap og skilsmisser fordelt på regioner i Den russiske føderasjon]*. Moskva: GKS. Tilgjengelig fra http://www.gks.ru/bgd/regl/B08_69/IssWWW.exe/Stg/01-12.htm [lastet ned 24. juni 2013]
- Human Rights Watch (2011, 10.mars). "You Dress According to Their Rules" *Enforcement of an Islamic Dress Code for Women in Chechnya*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig via Ecoi http://www.ecoi.net/file_upload/1788_1299843133_you-dress-according.pdf [lastet ned 24. juni 2013]
- Human Rights Watch (2012, 29. oktober). *Virtue Campaign on Women in Chechnya under Ramzan Kadyrov*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2012/10/29/virtue-campaign-women-chechnya-under-ramzan-kadyrov> [lastet ned 19. juni 2013]
- Ibragimov, M. (2011a, 29. juni.). A father of two girls detained in Chechnya for suspicion of their murder. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/17602/> [lastet ned 24. juni 2013]

- Ibragimov, M. (2011b, 19. september). In Chechnya, local resident confesses of murdering his female relative. *Caucasian Knot*. Tilgjengelig fra <http://www.eng.kavkaz-uzel.ru/articles/18419/> [lastet ned 24. juni 2013]
- Kaliszewska, I. (2010, desember). *Everyday Life in North Caucasus*. Warszawa: COI Unit of the office for foreigners. Tilgjengelig fra http://www.udsc.gov.pl/files/WIKP/info_pdf/Binder1_Kaukaz_ang.pdf [lastet ned 24. juni 2013]
- Khalmukhamedov, A. (2000). How to return to normality in Chechnya. I: Jonson, L. & Esenov, M. (Red.), *Chechnya: The International Community and Strategies for Peace and Stability*. Stockholm: CA&CC Press. Tilgjengelig fra <http://www.ca-c.org/dataeng/bk02.03.khalm.shtml> [lastet ned 24. juni 2013]
- Khazaleh, L. (2008, 9.september). Unni Wikan med ny bok om æresdrap. *Antropologi-info* [blogg]. Tilgjengelig fra http://www.antropologi.info/blog/nyheter/2008/unni_wikan_med_ny_bok_om_aeresdrap [lastet ned 17. juni 2013]
- Landinfo (2008, 1. oktober). *Tsjetsjenia – ekteskap og kvinnens stilling*. Oslo: Landinfo.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Russland/Kvinner og barn.
- Landinfo (2012, 21. mai). *Situasjonen for tsjetsjenske opprøreres familiemedlemmer*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/2079/1/2079_1.pdf [lastet ned 24. juni 2013]
- Laurén, A-L. (2009). *I bergen finns inga herrar. Om Kaukasien och dess folk*. Helsingfors: Söderströms.
- Markosian, D. (2012, 29. april). Chechen women in mortal fear as president backs Islamic honor killings. *Washington Times*. Tilgjengelig fra <http://www.washingtontimes.com/news/2012/apr/29/chechen-women-in-mortal-fear-as-president-backs-ho/> [lastet ned 24. juni 2013]
- Milashina, E. (2013, 2. februar). Vam i ne snilos. [Du kan ikke en gang drømme om det]. *Echo Moskvy* [blogg]. Tilgjengelig fra <http://echo.msk.ru/blog/milashina/1003382-echo/> [lastet ned 25. juni 2013]
- Radio Free Europe (2010, 18. juni). Paintball Attacks on Chechen Women Prompt Outrage. *Radio Free Europe*. Tilgjengelig fra http://www.rferl.org/content/Paintball_Attacks_On_Chechen_Women_Prompt_Outrage/2076078.html [lastet ned 24. juni 2013]
- Souleimanov, E. (2003, 25.mai). Chechen Society and Mentality. *Prague Watchdog*. Tilgjengelig fra <http://www.watchdog.cz/index.php?show=000000-000015-000006-000006&lang=1&bold=chechen%20society%20and%20mentality> [lastet ned 24. juni 2013]
- UD (2009). *Jordan, Irak, Syria og Libanon. Sammenlignende rapport om æresdrap*. Oslo: UD.
Kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Libanon/Kvinner og barn.
- UN Commission on Human Rights (2006, 26. januar). *Integration of the human rights of women and a gender perspective: violence against women. Report of the special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Vakin Ertürk*. Geneve: UN Commission on Human Rights. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/EN/countries/ENACARegion/Pages/RUIndex.aspx> [lastet ned 24. juni 2013]
- UN Committee against Torture (2012, 11. desember). *Concluding observations on the fifth periodic report of the Russian Federation, adopted by the Committee at its forty-ninth session (29 October -23 November 2012)*. Geneve: UN Committee against Torture. Tilgjengelig fra http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/83_unconcluding2_/83_unconcluding2_en.pdf [lastet ned 24. juni 2013]
- UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2010, 16. august). *Concluding observations of the Committee on the Elimination of discrimination against Women*.

Russian Federation. Geneve: UN CEDAW. Tilgjengelig fra <http://www.ohchr.org/EN/countries/ENACARegion/Pages/RUIndex.aspx> [lastet ned 24. juni 2013]

- U.S. Department of State (2012, 24. mai). *2011. Human rights report: Russia*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/docid/4fc75a6b73.html> [lastet ned 18. juni 2013]
- U.S. Department of State (2013, 19. april). *2012. Human rights report: Russia*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/country,,USDOS,,RUS,,517e6de89,0.html> [lastet ned 28. juni 2013]
- Vazayeva, A. (2003, 4.juli). Chechen bride snatching on the rise. *IWPR*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/chechen-bride-snatching-rise> [lastet ned 24. juni 2013]
- Wikipedia. *Salafisme* (sist endret 11. mai 2013). Tilgjengelig fra <http://da.wikipedia.org/wiki/Salafisme> [lastet ned 24. juni 2013]

9.2 MUNTlige KILDER

- Civic Assistance, ved Svetlana Ganushkina. Møte i Moskva 31. oktober 2012.
Organisasjonen jobber først og fremst med å bistå internflyktninger og flyktninger fra ulike land overfor migrasjonsmyndighetene. Organisasjonen driver også advokatbistand i ulike straffesaker.
- Diplomatkilde. E-post august 2008.
- Helsingforskomiteen, ved Inna Sangadzhievya. Møte i Oslo 11. februar 2013.
- Human Rights Watch i Moskva. Telefonintervju februar 2009, e-post februar 2009 og møte i Moskva juni 2009 og november 2011.
- Internasjonal humanitær organisasjon i Groznyj. Møte november 2011.
- Internasjonal humanitær organisasjon i Vladikavkaz. Møte juni 2009.
- Internasjonal menneskerettighetsorganisasjon i Moskva. E-post 2007.
- Internasjonal organisasjon i Nord-Kaukasus. E-post februar 2009, e-post mai 2009 og møte i Nord-Kaukasus juni 2009.
- Menneskerettighetsorganisasjon i Nord-Kaukasus. Møte i Vladikavkaz juni 2009.
- Milashina, E. Møte i Moskva 30. oktober 2012.
Journalist i Novaya Gazeta.
- NGO i Groznyj. Møte juni 2009 og november 2011.
Organisasjonen jobber med beskyttelse av kvinners rettigheter gjennom psykologisk og juridisk rådgivning.
- NGO i Moskva (a). Møte november 2011 og 30. oktober 2012.
Organisasjonen driver medisinske prosjekter i Tsjetsjenia og jobber også med spørsmål knyttet til familieforhold.
- NGO i Moskva (b). Møte 30. oktober 2012.
Organisasjonen jobber med kvinnerelaterte problemstillinger i Nord-Kaukasus.
- Vachagaev, M. Møte i Oslo, 8. mars 2013.
- Velinformert kilde. E-post 7. juni 2010 og april 2011.

Kilden er selv fra Nord-Kaukasus og har bodd i området hele livet. Kilden er således godt orientert om forholdene. Kilden har i mange år jobbet for en internasjonal organisasjon.

- Tsjetsjensk advokat. Møte i Moskva 1. november 2012.

Advokaten jobber med barnefordelingssaker i Tsjetsjenia.